

Adam Pawlewicz

Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Tomasz Kaczmarczyk

Sylwia Marta Oczyńska

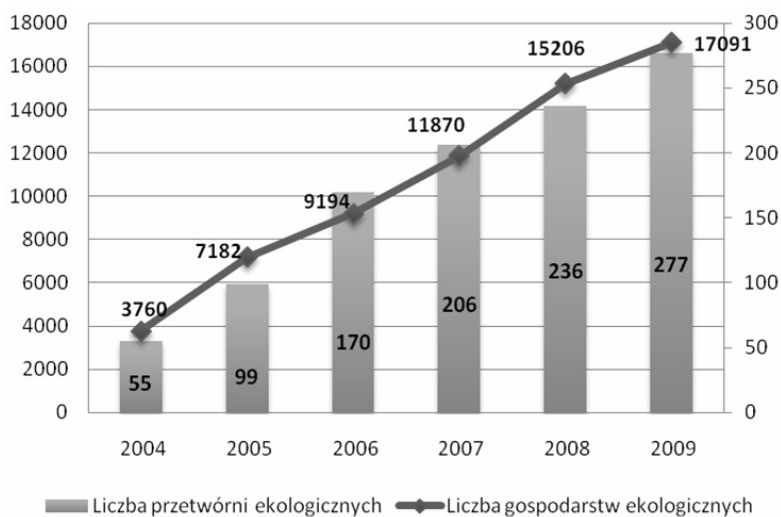
Szanse i bariery funkcjonowania rolnictwa ekologicznego w opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych

Wprowadzenie

Proces uprzemysłowienia rolnictwa stwarza wiele negatywnych zjawisk, zaczynając od nadprodukcji artykułów żywnościowych, kończąc na nasilającym się ujemnym oddziaływaniu rolnictwa na środowisko przyrodnicze, takim jak: zmniejszenie się bioróżnorodności, zanieczyszczenie wód gruntowych i powierzchniowych, głównie związkami azotu i fosforu, niekorzystne zmiany w krajobrazie rolniczym [Stalenga, Kuś 2007, s. 9]. Po latach dynamicznego rozwoju rolnictwa konwencjonalnego, szczególnie w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo, jego dalsza ewolucja wymusza potrzebę uwzględniania m.in. negatywnego oddziaływania rolnictwa na środowisko przyrodnicze, efektywnego pod względem środowiskowym gospodarowania zasobami naturalnymi oraz jakości produktów żywnościowych [Komorowska 2007, s. 352]. Wobec takich wyzwań coraz bardziej zasadny wydaje się rozwój alternatywnych systemów produkcji rolniczej, w tym ekologicznego.

Komisja Kodeksu Żywnościowego FAO/WHO definiuje rolnictwo ekologiczne jako holistyczny system zarządzania produkcją, promujący i wspomagający bioróżnorodność, cykle biologiczne i biologiczną aktywność gleby. Jego wyróżnikami są niskie nakłady zewnętrzne, zastąpienie stosowania środków syntetycznych metodami biologicznymi, agrotechnicznymi i mechanicznymi oraz założenie, że lokalne uwarunkowania wymagają systemów do nich zaadaptowanych¹.

¹ Committee on agriculture (1999): Organic Agriculture. Item 8 of the Provisional Agenda. FAO COMMITTEE ON AGRICULTURE Fifteenth Session Rome, 25–29 January 1999, Red Room. COAG/99/9 Rev. <http://www.fao.org/docrep/meeting/X0075e.htm>, za: Żakowska-Biemans S., Gutkowska K. 2003: Rynek żywności ekologicznej w Polsce i w krajach Unii Europejskiej. Wydawnictwo SGGW, Warszawa. s. 9.

Rysunek 1

Dynamika zmiany liczby gospodarstw ekologicznych oraz przetwórnictwa ekologicznego w latach 2004–2009

Źródło: Producenci ekologiczni w 2008. Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Warszawa, 2009; Producenci ekologiczni w 2009. Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Warszawa, 2010.

Tendencje zmian liczby gospodarstw ekologicznych oraz przetwórnictwa ekologicznego przedstawia rysunek 1. Od 2004 roku trend jest stale i dynamicznie rosnący. W roku tym odnotowano w Polsce 3760 gospodarstw, natomiast w 2008 roku liczba ta sięgnęła już poziomu ponad 15 tys. a w 2009 ponad 17 tys. Według prognoz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 2007 roku² można spodziewać się dalszego wzrostu liczby gospodarstw do liczby 20 tys. w 2013 roku.

Podobna sytuacja dotyczy przetwórnictwa produkujących żywność ekologiczną. Dynamika zmian również jest znacząca, chociaż w liczbach bezwzględnych jest ich stosunkowo niewiele – w 2008 roku było ich zaledwie 236, a w 2009 roku – 277 (rys. 1).

Metodyka badań

Celem badań było poznanie opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych z obszaru powiatu ostródzkiego i olsztyńskiego w województwie warmińsko-mazurskim na temat szans i barier funkcjonowania rolnictwa ekologicznego.

² Prognoza na podstawie: Plan Działań dla Żywności Ekologicznej i Rolnictwa w Polsce na lata 2007–2013. Biuletyn Informacyjny, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, 2007 r., nr 4, s. 10.

Badania przeprowadzono na przełomie listopada i grudnia 2009 roku i objęto nimi 72 właściciele gospodarstw ekologicznych. Podstawą doboru podmiotów do badań był „Wykaz producentów rolnych w rolnictwie ekologicznym – 2008 r. – województwo warmińsko-mazurskie”³. Podmioty były wybierane do badań przez dobór celowy. Było to podyktowane przede wszystkim niewielkim rozmiarem populacji oraz możliwością dotarcia do całej populacji badawczej. Spośród 72 rolników objętych wywiadem uzyskano dane od 25 rolników z powiatu olsztyńskiego oraz 12 z powiatu ostródzkiego, co stanowi ponad 51% populacji badawczej (41,7% populacji „olsztyńskiej” oraz 100% populacji „ostródzkiej”, a 6,5% populacji w województwie warmińsko mazurskim, według wykazu GIJHARS). Jedną z głównych przyczyn uzyskania takiego wyniku była nieufność i unikanie odpowiedzi na pytania związane z opłacalnością produkcji. Kolejną przyczyną, według respondentów, był dość szczegółowo opracowany kwestionariusz.

W przeprowadzonych badaniach zastosowano metodę wywiadu z wykorzystaniem standaryzowanego kwestionariusza. Kwestionariusz zawierał pytania otwarte i zamknięte.

Wyniki

Jednym z najważniejszych elementów funkcjonowania podmiotu gospodarczego na rynku jest rozpoznanie sytuacji w otoczeniu celowym oraz ogólnym. Bardzo istotna jest również analiza własnych pozytywnych, jak i negatywnych stron. Daje to możliwość określenia strategicznej pozycji i wyprowadzenia wniosków dotyczących kierunków rozwoju. Do tego rodzaju oceny służy m.in. analiza SWOT. W kwestionariuszu analiza ta była przedstawiona w formie pytania otwartego.

Respondenci wśród najważniejszych szans rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce wskazali przede wszystkim wzrastający popyt na żywność produkowaną z surowców ekologicznych (27%), co może wynikać ze procesu zwiększającej się świadomości społeczeństwa o zdrowym odżywianiu oraz ochronie środowiska (21,6%). Należy zaznaczyć, że wzrost popytu może być również związany z wzrastającymi dochodami części społeczeństwa, co może powodować, że jest

³ Udostępniony wykaz zawiera dane producentów przekazane Głównemu Inspektorowi Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych przez upoważnione jednostki certyfikujące zgodnie z art. 9 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o rolnictwie ekologicznym (Dz.U. Nr 93, poz. 898, ze zm.), na formularzu określonym w Rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 grudnia 2007 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie wzoru formularza wykazu producentów podlegających kontroli upoważnionej jednostki certyfikującej (Dz.U. z 2007 r. nr 241 poz. 1768). Wydanie 3 z dnia 30.04.2009.

nabywana żywność lepsza jakościowo, za wyższe ceny. Według respondentów proces ten powinien w przyszłości umożliwić rozszerzenie działalności i produkcji (21,6%). Jednakże bardzo ważną szansą rozwoju są dopłaty do prowadzenia działalności metodami ekologicznymi (21,6%).

Najważniejsze zagrożenia rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce według rolników uczestniczących w wywiadzie to przede wszystkim przymus spełnienia wymogów, co jest związane z częstymi kontrolami oraz biurokracją (ponad 35%). Kolejnym negatywnym elementem wpływającym na możliwość rozwoju są rosnące koszty produkcji co powoduje niską opłacalność tego typu działalności (18,9%). Według 16,2% respondentów kolejnym bardzo ważnym czynnikiem, który może ograniczyć rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce, jest perspektywa zakończenia się programu dopłat do produkcji ekologicznej. Następnego zagrożenia rolnicy upatrywali w „konkurencji” produktów konwencjonalnych na rynku konsumenckim (13,5%), co wynika z faktu, że w Polsce duża część społeczeństwa, mając niskie dochody, nie ma możliwości przeniesienia konsumpcji na droższe produkty ekologiczne.

Z kolei do zalet (mocnych stron) rolnictwa ekologicznego w Polsce, w opinii jednej czwartej rolników uczestniczących w wywiadzie, należy zaliczyć przede wszystkim niski poziom chemizacji produkcji ekologicznych surowców żywnościowych. Uzyskuje się dzięki temu, według respondentów, mniejsze negatywne oddziaływanie na środowisko naturalne (21,6%). Ponad jedna piąta rolników stwierdziła, że otrzymuje się dzięki temu odpowiednie surowce żywnościowe służące do produkcji ekologicznych artykułów żywnościowych.

Do słabych stron ponad jedna trzecia respondentów wskazała na problem niższych plonów i produkcji zwierzęcej w stosunku do produkcji konwencjonalnej. Z kolei 27% właścicieli gospodarstw ekologicznych uczestniczących w wywiadzie wymieniła wyższe nakłady pracy oraz koszty produkcji. Oczywiście wysoka cena produktów ekologicznych ma za zadanie rekompensować te słabości, jednak wpływa to na wolną dynamikę wzrostu popytu. Ważnym wewnętrznym elementem ograniczającym rozwój jest według respondentów mała siła przebicia się na rynku w relacjach z odbiorcami z handlowego ogniwa agrobiznesu (10,8%).

Podsumowanie

Perspektywy rozwoju rolnictwa ekologicznego są związane przede wszystkim ze zmianami zarówno w sferze agrobiznesu, ale także, a może przede wszystkim, w kategoriach społecznych, gospodarczych i ekologicznych. W opinii właścicieli gospodarstw ekologicznych uczestniczących w wywiadzie należy wykorzystywać i wzmacniać takie pozytywne, zewnętrzne i wewnętrzne elementy

związane z rolnictwem ekologicznym, jak: zwiększający się popyt na żywność produkowaną z surowców ekologicznych, co może być związane ze wzrostem świadomości społeczeństwa, dającą możliwość rozszerzenia działalności i produkcji. Szansą w najbliższej przyszłości to według respondentów możliwość uzyskiwania dopłat bezzwrotnych na rozwój gospodarstw ekologicznych. Możliwości te powinny wzmocnić mocne strony rolnictwa ekologicznego, głównie takie, jak brak chemizacji produkcji, mniejsze oddziaływanie na środowisko naturalne i produkcja żywności kojarzonej w społeczeństwie ze zdrową.

Z drugiej strony możliwości rozwoju napotykają wiele barier. Główne z nich, wynikające z otoczenia, to biurokracja, częste kontrole, wymogi, wzrost kosztów produkcji, perspektywa zakończenia programu dopłat do produkcji ekologicznej, konkurencja produktów konwencjonalnych oraz słabo rozwinięty rynek konsumencki produktów ekologicznych. Czynniki wewnętrzne ograniczające to przede wszystkim niższe plony i produkcja zwierzęca niż przy konwencjonalnej produkcji, większe nakłady pracy oraz koszty produkcji, mniejsza siła przebicia na rynku.

Literatura

- KOMOROWSKA D.: *Gospodarstwa ekologiczne w Polsce w świetle danych liczbowych GUS*. Problemy Rolnictwa Światowego. Zeszyty SGGW, Tom 2 (XVII). Wydawnictwo SGGW Warszawa 2007.
- STALENGA J., KUŚ J.: *Rolnictwo ekologiczne w Europie i w Polsce*. Studia i Raporty IUNG-BIP. Zeszyt 6. Wydawnictwo IUNG-BIP w Puławach. Puławy 2007.
- ŻAKOWSKA-BIEMANS S., GUTKOWSKA K.: *Rynek żywności ekologicznej w Polsce i w krajach Unii Europejskiej*. Wydawnictwo SGGW. Warszawa 2003.
- Rolnictwo Ekologiczne w Polsce*. Raport 2007–2008. Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Warszawa. 2009.

Chances and the barriers of functioning of ecological agriculture in opinion of owners of ecological farms

Abstract

The aim of the paper is to present chances and the barriers of functioning of ecological agriculture in opinion of owners of ecological farms of the administrative district of Ostróda and Olsztyn. Research was made at the turn of November and December 2009 and included 37 owners ecological farms. In the research method was an interview with standardized questionnaire.

